

מעילה יג

ר"ה יום א' תש"פ

משה שווערד

1. ספר נזר הקודש

ב' וזו הרמב"ם בפר"ה דמעילה ה"א כתב וז"ל, אחד
המקדיש לכה"כ דבר הראוי לחזק הכדק כגון
אבן או קורה, או המקדיש לכה"כ דבר הראוי למזבח
כגון כבשים ותורים, או המקדיש למזבח דבר הראוי
לכה"כ כגון אבן וקורה, או המקדיש לזה ולזה דברים
שאינן ראויין לא לזה ולא לזה וכו' מועלין בכולן
משעה שהוקדשו עד שיפדו דברים הראויין להפדות
עכ"ל. — וע"כ מסור הדין ממשנה זו, וחזוין דמפרש
הרמב"ם דמיירי באופן ששינה מדבר הראוי או
שהקדיש בפירוש דברים שאינם ראויים לזה שהקדיש,
וע"כ כוונת הרמב"ם לפרש כן, משום דאל"כ קשה
מאי קמ"ל התנא. — ולהכי מפרש דמיירי באופן
שהקדיש הדבר לזה שאינו ראוי, ומשמיע לנו דאעפ"כ
יש בהן מעילה.

א' וזו הרמב"ם, משנה, כל הראוי למזבח ולא לכה"כ ולא
למזבח וכו' ויש לעיין טה משמיענו התנא
דיש מעילה בקדשי מזבח ובקדשי כה"כ הלא פשיטא
דכיון דקדשי בין קדושת הגוף ובין קדושת דמים
יש בהן מעילה. — וגם כהדברים שאינן ראויין לא
למזבח ולא לכה"כ, אמנם אם יש לעשות דמים ג"כ
קדשי בקדושת דמים ויש בהן מעילה. — ואם בא
התנא להדיענו בדבר שבה ההקדש ובדבר הנדרולין
ופלוגתא בנידולין, א"כ הוי לי' לתנא למיתני הסיפא
והרישא הוי משנה שאינה צריכה.

2. ספר מעיל אהרן

בור מלא מים - הנה הראשונים טרחו
בכל אחד מן המנויים כאן לפרש אם שייך
למזבח או לבדק הבית או אינו שייך לשניהם,
וברשב"ם בב"ב (דף ע"ט:) כתב דעיקר כוונת
המשנה למה שבתוך הדבר שהקדיש ואין
צורך לבאר הדבר שהקדיש עצמו. אבל ברש"י

3. תוספות מסכת מעילה דף יג עמוד א

ומועלין בהן ובמה שבתוכו - [1] פ"י רשב"ם בהמוכר את הבית (ב"ב דף ע"ט.) דגבי בור שייך מעילה כגון שהצניע חפצים לתוכו
וקשיא דאמרינן לקמן (דף יח:) דאין מעילה במחובר [2] לכן פר"ת כגון שעקר חוליא ונהנה הימנה דהוי תלוש.

4. תוספות מסכת מעילה דף יג עמוד א

אבל אם הקדיש בור ואח"כ נתמלא כו' מועלין בהם אבל לא מה שבתוכו - ולא ביונים מטעם הפקר דחצר משום יד איתרבאי
(גטין דף כא.) ואין יד להקדש וגבי אילן ונתמלא משום דאין מעילה בגידולי הקדש ר' יוסי אומר כו' קסבר יש מעילה בגידולין.

5. שפת אמת על מעילה דף יג/א

במשנה בור ואח"כ נתמלא. כ' בתוס' הטעם דאין יד להקדש. והק' בתיו"ט מ"מ שליחות נמי אית בי' א"כ הגיזבר יכול
לקנותה כו'. ואין זה קושיא אצלי דמה זכות יש בזה לגבי הקדש לא חשיב זכות לזכות מן ההפקר. וגם כיון דאין יד להקדש לא
שייך שליחות דשלוחו של אדם כמותו וכשבא ליד השליח הוי כבא ליד המשלח. אבל כשאין יד להקדש גם שליחות לא
שייך בזה כו' ל פשוט:

הקדש משום דכל עניני קנינים שייכים לבני אדם ולא לשמים כדוגמא השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם, כי עניני נשמים ניתנים לנשמי ולחומרי, משא"כ דבר רוחני כמו קדושה לא שייך בהו ענין זכיו' וקנין, וכמו דלא שייך הנבחה ומשיכה בהקדש עצמו, ורק אם נעשים הקנינים על ידי אדם כמו גזבר העושה עבור הקדש הוי זכיתו זכיו', משא"כ הקדש עצמו דהיינו הקדושה בעצמותה לא שייך בה מעשה קנין וזכיה. — והכא בהקדיש הבור והשובך ואח"כ נתמלאה מים או יונים דהבור והשובך הם עצמם קדושים ואין בהקדש מעשה זולת ההקדש גופה, דהיינו שהזכיה תהי' נעשית מהקדש להקדש בזה פסיקא להו להתום' והרשב"ם דלא שייך זכיו', והוה שאמרו אין יד להקדש, כי הקדושה בעצמותה שהיא ענין רוחני לא שייך בה יד שהוא פעולת אדם שהוא נשמי וחומרי מעשה ידי אדם.

כא' תוס', ד"ה אבל אם הקדיש בור ואח"כ נתמלא וכו' דחצר משום יד איתרבאי ואין יד להקדש. וכן כתבו התוס' ב"ד ע"ט, ומזה דן באגודה במי שמצא דבר בכיהכ"נ זכה בו, ולא אמרין דחצר ביהכ"נ קונה משום דחצר משום יד איתרבאי ואין יד להקדש. — והתוס' ס"ט הקשה מהא דמבואר בב"מ דאע"ג דחצר משום יד איתרבאי לא גרע משליחות, וכיון דשליחות מהני גם להקדש כמו הא דכהנים הם שלוחי שמים וא"כ מדוע לא קני חצר להקדש מטעם דהוי שליח להקדש עכ"ל. — והיא קושיא אליבא, וכבר עמלו בזה רבים, עי' בקצה"ח סי' ר', ובחידושי הגאון רע"א לאו"ח סי' קנ"ז. — אמנם לדעתי נראה בעומק כוונת התוס' כאשר יבואר.

כב' ונראה דכוונת התוס' שכתבו לדבר פשוט וברור שאין יד להקדש, היינו דליתא תורת זכיו'

קדושת פה וכמו שצייר בתורעק"א על המשניות וז"ל "כונתו דנמה דקדוש ממילא אין מעילה דהא אפי' בגידולי הקדש [איכא] למ"ד דאין מועלין אף דמ"מ הקדש זכי בגידולים מ"מ אין זו מעילה, ועד כאן לא פליג ר' יוסי וס"ל דיש מעילה בגידולין אלא משום דינקי מהקדש, אצל נמה שחלר הקדש זוכה מודה דאין מעילה בזכייתה, וכן ראיתי אח"כ מפורש בשטמ"ק (לכ"ז שס) עכ"ל. וכ"כ בקלוה"ח סי' ר' ס"ק א'.

בתום' ד"ה אצל אם הקדיש בור ואח"כ נתמלא כו' אצל לא מה שכתוב ולא [אמרי' שיקנה חצר] מטעם הפקר דחצר משום יד איתרבאי ואין יד להקדש עכ"ל. אצל דעת הרמב"ן ז"ל בחידושו לכ"ז ע"ט, דאף דיש קנין חלר להקדש מ"מ אין מועלין, והיינו משום דהקדושה בא ממילא ולא ע"י

ומיהו על עיקר קושית התויו"ט כבר תי' גדולי האחרונים ז"ל עפ"י ד הנמוק"י בצ"מ דנמליחה לא מהני שליחות דאין שליחות אלא מצעל הממון וגם משום דהוי חז לאחרינא ואינו קונה רק מדין יד וכיון שאין יד להקדש לא מהני שליחות בזה, וכן תי' הגרע"א ז"ל (הנדפס בחידושים על קדשים) יעו"י"ש, וכן מוצא בשם הנתיבות צפתיחה לכו' ר', וע"ע בקלוה"ח שס.

והנה על עמס דברי התוס' דאין קנין חלר להקדש משום דאין יד להקדש תמה בתויו"ט דהא מסיק בצ"מ י"ב דאע"ג דמשום יד איתרבאי לא גרע משליחות, וא"כ למה לא יהא שליחות להקדש דהא הני כהני שלוחי שמים הם, וכשהגזבר עומד צלד כל הני דהויא

8. ספר קצות החושן סימן ר ס"ק א

וכיון דלא מפני חצר שאינו דומה ליד אלא גבי חצר שאינו משתמר, שאינו חלוק לגמרי מיד, אבל מהלך שאינו דומה ליד כלל אפי' משום שליחות, ומשום דלא הוי חצר משום שליחות אלא חצר שדומה לידן דלהכי אתרבי מידן, א"כ ממילא בהקדש דליכא תורת יד כלל א"כ חצר נמי ליתיה, ואפי' משום שליחות, דגם שליחות דחצר ליכא אלא הדומה ליד ואין יד להקדש וזה ברור. והרמב"ן בחידושו שם פ' הספינה (ב"ב עט, א) כתב ז"ל: והא דאמרינן אין מועלין במה שבתוכו, שמעתי משום דלא קניא חצר להקדש דמשום יד אתרבי ואין יד להקדש, וכ"כ הר"ר שמואל ז"ל וז"ל: א"נ קני לה, אין מעילה בזכייתה עכ"ל. ונראה טעמא משום דאין מעילה אלא בהקדש שהוקדש ע"י אדם, אבל זה שאינו קדוש ע"י דעת אחרת מקנה אלא ממילא זכי לה הקדש בתורת חצר אין מועלין בו, ותדע דהא אפי' בקדשי עכו"ם פליגי תנאי בזבחים (מה, א) אם מועלין בו, ואע"ג דודאי קני לה הקדש, וזה שהוקדש ממילא שלא ע"י אדם אין מועלין אליביה דכ"ע. ...

9. שו"ת אחיעזר - חלק ג - סימן סז

(א) משה"ק ח"א הרב מוהר"ל כהן ש"י ע"ד הקצוה"ת בסי' ר' בבאור הרמב"ן דליכא מעילה רק בקדושת פה, מהא דשבועות כ"ד דאיכא מעילה בבכור דקדוש מאליו, ראיתי בס' ראשי בשמים חיו"ד שהרגיש מזה ופלפל דכיון דמצוה להקדישו הוי קדושת פה, ובאמת בודאי פשוט שאין חילק וגם אם לא הקדישו בקדושת פה איכא מעילה בבכור וגם אם הקדישו כי לא אקדיש מי לא קדיש. ובמקו"א בארתי ד' הרמב"ם בפ"א מהל' נדרים הי"ג שכתב הרי הן עלי כבכור הרי אלו מותרין שאין קדושתן קדושת אדם ואינו יכול להתפס בנדר שנאמר לא יקדיש איש אותו עכ"ל וע"ל ב"מ שהביא מה שנשאל הרב ר' אברהם בנו של הרמב"ם ז"ל דהא בגמ' מבואר הטעם משום דלא הוי דבר הנדור וקרא דלא יקדיש ילפינן מינ' שאין משנים מקדושה לקדושה, ואמרת בהבנת דה"מ דס"ל דמהלוקת דר' יעקב ס"ל דהוי דבר הנדור ור"י ס"ל דלא הוי דבר הנדור דטעם מחלקותם דר' יעקב ס"ל דחשוב מתפסו בנדר אע"פ דקדושתו מרחם, מ"מ כיון דמצוה להקדישו חל עליו תוספת קדושה ע"י פיו, דאע"פ שאין קדושה חל על קדושה היינו לשנותו משום איסור לאו דלא יקדיש, אבל אותה קדושה חלה, ואפשר דאם נהנה עבר ג"כ משום לאו דבל יחל, ור' יהודא דמתיר וס"ל כי לא מקדיש מיהו לא אקדיש, היינו, דאין מקום כלל לחלות הקדש מחדש ואין הקדש חל על הקדש לפי שאינו שלו, ורק שמצוה לומר ה"ז הקדש כמש"כ הרמב"ם בפ"א מה' בכורות ה"ד מצוה כו' שיאמר ה"ז קודש, וכ"כ התוס' בניזיר ד' שמצוה לקדש יעו"ש, ולא נתוסף בו שום קדושת פה דאין קדושה חל על קדושה, וכמו שאין לשנותו להקדש אחר לפי שאינו שלו, כמו כן אין ביכלתו להוסיף קדושת פה, וזהו שכל הרמב"ם ואינו יכול להתפסו בנדר שנא' לא יקדיש איש אותו, היינו כמו שאין ביכלתו לשנותו לקדושה אחרת לפי שאינו שלו כמו כן לא ניתפס קדושת פה דקדוש מרחם, רק דמצוה לומר הר"ז קודש, לפיכך לא הוי דבר הנדור, והארכתי בזה. וא"כ למאי שפ' הרמב"ם דלא הוי דבר הנדור ולא נתוסף קדושת פה, וקדוש מרחם, אע"פ דמצוה להקדישו לא הוי קדושת פה:

אולם בפשוטו נראה דשאני בכור דהוי קדשים קלים דעיקר מעילה הוא ע"י זריקת הכהן דמביא לידי מעילה ולא גרע מעשה הזריקה של הכהן מקדושת פה, ולא דמי לד' הרמב"ן דהחצר זכה את ההקדש מאליו, ומה שהביא הקצוה"ת מקדשי נכרים דלהכי אין בהם מעילה משום דלא חשיבי קדושת פה, שאני קדשי נכרים דהוי עולות, ובעולה דישאל הא איכא מעילה משהקדישו לפני שחיטה וזריקה, משא"כ בשלמים קדשים קלים ובכור דרק ע"י הזריקה מעל, א"כ הזריקה מקדש כמו קדושת

פה, ומש"כ התוס' בזבחים מ"ה בד"ה והשוחטן דצ"ל דס"ל כריוה"ג דמביאים אפילו שלמים, ואפי"ה אין מעילה אע"פ דבשלמים איכא זריקה ויש בגוה כמו קדושת פה, צ"ל דהרמב"ן ס"ל כתיורן השני שם, והתוס' לא ס"ל כהרמב"ן לחלק בין קדושת פה וגם היכי דליכא קדושת פה אית ב' מעילה, ובאחיעזר חיו"ד ס' מ"ה הוכחתי מד' התוס' שם דבהקדש נכרי להתכפר בה ישראל דמקדיש נכרי, מ"מ מועלין עליו דיש לזה דין קרבן ישראל, אע"פ דמקדיש נכרי יעו"ש, דאל"כ הרי משכח"ל שהקדיש נכרי להתכפר בה ישראל ומשכח"ל לר"ש פיגול ונתר בעולין ככה"ג כיון דאין בו מעילה שאין בו קדושת פה אע"כ משום קרבן נכרי קלישי קדושתו ולפ"ז גם לתירוק השני יקשה לדברי הרמב"ן. ולולא דברי הקצוה"ת שמשוה קדשי נכרים שאין בהם מעילה מצד קדושת פה הייתי אומר דדברי הרמב"ן אינו אלא בקדשי בדיק הבית דבעינן מקדיש, ואי זכה מאליו לא מעל, אבל בקדושת הגוף שיש בו שחיטה דמקדש הדם והזריקה, גם באופן דהוי מאליו יש בו דין קדשי ד' ויש בו מעילה, וגם בפשוטו נראה דשאני בכור דקדושתו שמים מרחם ולא גרע מקדושת פה, וד' הרמב"ן אינו אלא באופן שה' זכות החצר מעצמו ואין בו מקדיש משא"כ היכא דהתורה קדשהו והוי קדשי ד' וזה פשוט:

10. ספר מעיל אהרן

(צ"א) בספר אגודה הביא ראייה מכאן למוצא מעות בחצר בית הכנסת דהם שלו כיון דאין יד להקדש. והביאו המג"א (סימן קנ"ד ס"ק כ"ג, ולא דוקא חצר אלא ה"ה בבית הכנסת עצמה המשתמר כיון דאין יד להקדש, פמ"ג שם) והוסיף המג"א להביא ראייה ממועות שנמצאו בהר הבית דהם חולין (שקלים יא:) ולא אמרינן דחצר הקדש קונה. (ובפמ"ג הבין דראיית המג"א הוא ממשנה א' שם בנמצא בין השקלים ע"ש) וכן הקשה בקצוה"ת (סי' ר') על הרמב"ן דסבירא ליה יש יד להקדש.

11. ספר מעיל אהרן

(ב) רבינו פרץ פירש (במסקנת התוס' ד"ה העברה בע"ב), דהכא מיירי בולד שנולד אחר שנעשתה אמו מעשר או שנולד מן המוקדשין, וס"ד דכיון דהולד קדוש מותר להניחו לינק מאמו שגם היא קדושה, וקמ"ל מתני' דאסור. וע"ז מקשה הגמרא מנא הני מילי, דגם הקדש אסור לינק מהקדש.

12. רש"י מעילה דף יג/א

ואחרים מתנדבים כן - כלומר בסתם ודאי אסור לינק מן המעשרות אבל אחרים מתנדבים כן [1] שמתנין קודם לכן על מנת כן אני מכניס נקבה זו לדיר להתעשר שאם תקדש יהא חלבה חולין שתהא מניקה ולדה בהיתר ושמעתי דלהכי מהני להו תנאה הואיל ויכולין לעכב שלא תכנס נקבה זו לדיר עד לאחר זמן הלכך מהני תנאה והוי כנדבה ולהכי קרי להו אחרים שאינן מחמירין עליהן כראוי וכן נמי בולד מוקדשין לא היו מקדישין חלב האם:

13. קרן אורה על מעילה דף יג/א

תוס' בד"ה ואחרים מתנדבים כן שהיו מתנין שלא יקדש החלב. ולא ידעתי מה מועיל תנאי בזה הא הוי מתנה ע"מ שכ' בתורה והעיקר כפ' השני של התוס' ז"ל (ד"ה אתיא) וכן פי' הרמב"ם ז"ל (פ"ג מהל' מעילה הי"ב):

14. תוספות מעילה דף יג/א

הפועלין לא יאכלו מגרוגרות של הקדש - ... שיא על מה שפירש ואחרים מתנדבין שהיו מתנים על מנת להניק דלישנא לא משמע כן וה"ל למימר ואחרים מתנין בכך ועוד קשיא דבתוספתא קתני לה גבי פועלים ופרה והתם מה מועיל התנאי בדבר שהוא כבר של הקדש [2] לכך נראה לפרש ואחרים מתנדבין כו' כלומר ואחרים בעלי בתים נדיבי לב היו מתנדבין להניק אותן ולדות מבהמות שלהן שהיא חולין וכן בפועלים ופרה של הקדש לפי שעושין בשביל הקדש היו עשירים מתנדבין לפרנסם:

15. ספר מעיל אהרן

מה בכור מועלין בו אף חלב המעושרת מועלין בו - אף דלעיל (דף יב:) תנן דאין מועלין בחלב, כתבו התוס' כאן דלאו דוקא מועלין קאמר, אלא הכוונה "אסורין". ולפלא שלא הקשו על תחילת הגמרא, דהא בכור קדשים קלים הוא ואין בו מעילה אלא באימורים אחר זריקה כדלעיל (דף ז:) ואין קאמר מה בכור מועלין בו, ובתוס' יומא (דף נט:) הקשו כן באמת, ועכ"פ ע"כ לאו דוקא הוא אלא "אסורין" קאמר.

16. ספר מעיל אהרן

מה בכור מועלין בו - היינו שאסור להנות מכולו כמו שפרש"י - אף שהוא זכר ואין לו חלב מ"מ לומדים שכמו שכולו אסור כך גם נקבה כולה אסורה - גם החלב שבה. והנה צ"ע דמגלן באמת בבכור עצמו

ועיין בתוס' שהקשה עוד על פירוש זה מהאי כללא ד"אין דנין אפשר משאי אפשר"

17. תוספות מעילה דף יג/א

ת"א העברה העברה - דכתיב גבי בכור (דכתיב) (שמות יג) והעברת כל פטר רחם גבי מעשר בהמה כתיב (ויקרא כז) כל אשר יעבור תחת השבט מה בכור מועלין בו לאו בחלב קאמר שהרי לא שייכא הנקה בכור דהא זכר הוא אלא ה"ק מה בכור מועלין בכלי אף מעשר מועלין בכלולו ואף בהנקה הבן ולאו דוקא מועלין דהא אמרינן לעיל (דף יב:): חלב המוקדשין אין מועלין בו אלא רוצה לומר שנאסר החלב להניק ממנו חלב המוקדשין נמי להכי אסרינן במתניתין להניק ממנו דאתיא אמו אמו דכתיב גבי בכור בפרשת משפטים שבעת ימים יהיה עם אמו וגבי מוקדשין כתיב בפרשת אמור שבעת ימים (יהיה) תחת אמו ... ואם תאמר במרובה (ב"ק דף עז:): דקאמר כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא כלאים למאי אי לבכורה יליף העברה העברה ממעשר ומעשר תחת תחת מקדשים ל"ל למילף בכור ממעשר ומעשר מקדשים לילף בכור מקדשים בגזרה שוה דאמו אמו וי"ל דלא דריש לה אלא לענין דבר התלוי באם כגון הנקה דהכא וכגון לענין לידה בריש פ' יוצא דופן (נדה דף מ.) אבל לענין דבר אחר לא ניתנה לידרש ובהאי תירוצא מיתרצא קושיא אחריתא שיש להקשות היאך יליף מבכור שהוא אסור להניק והא אין דנין אפשר משאי אפשר מבכור דליתיה בהנקה דזכר הוא ולפי מאי דפרי' ניחא דע"כ צריך ללמוד מבכור (לענין מ"מ ואף) לענין דילפינן מגזירה שוה דהעברה העברה מ"מ כיון דלא ניתן ללמוד מוקדשים מבכור לענין הנקה אע"ג דאפשר מאי אפשר הוי כמו כן לענין מעשר (אלא) ילפינן שפיר מבכור כך דקדק וטרי לישב שיטת התוס' על בוריה וכל זה דוחק מאד ועוד קשיא דמילתא דפשיטא הוא דולד המעושרת לא ינק מן המעושרת כיון שהוא חולין דהא כבר תנא לעיל חלב המוקדשין לא נהנין...

18. ספר מעיל אהרן

אכן לפירוש השני הנ"ל אתי שפיר, דיליף מבכור שהקדש אסור לינק מהקדש, דכמו שבבכור כתיב "עם אמו" וע"כ האם של חולין היא (דאל"ה אין הולד בכור) כמו כן מעשר אין לו לינק אלא משל חולין, וכן "תחת אמו" הנאמר בכל המוקדשין. ומשמע ש"עם אמו" הנאמר בבכור הוא כעין מיעוט, שהבכור אסור לינק משל קדש, ויונק רק מאמו שהיא של חולין.

ומ"מ עדיין צ"ע גם לפי פירוש זה מלשון הגמרא "מה בכור מועלין בו", דמלשון זה משמע שיש איסור הנאה מן הבכור, והלא אין זה כוונת הגמרא, דהא אין לומדים ממה שיש איסור להנות מן

הבכור - אלא מן האיסור שיש גם לבכור לינק מבהמת הקדש.

19. שפת אמת על מעילה דף יג/א

בא"ד וא"ת בפ' מרובה כו' כל הדיבור. דבריהם מוקשים. אבל לפי מה שנראה מדבריהם דאם הגז"ש מופנה דנין אפשר משא"א. א"כ בפשיטות מיושב קושיא הראשונה והשני'. דלהכי מצריך הגמ' שם ללמוד כלאים מגז"ש דתחת תחת. כי היכי דליהוי העברה מופנה ויוכל לדרוש מיני' איסור חלב אע"ג דהוי אפשר משא"א. דאי הי' נצרך לכלאים לא הוי הכא מופנה כנ"ל:

20. קרן אורה על מעילה דף יג/א

גמרא דישו שלך כו'. ... וקצת צ"ע למה לי קרא לזה מהיכא תיתי נימא דמותרת לאכול של הקדש, דגבי פועל כתבו התוס' דסלקא דעת' כיון שהותר גזל לאכול של חבירו הוה אמינא דשל הקדש נמי מותר אבל גבי פרה למה לי קרא וי"ל דה"א דמשום צער בעלי חיים הותרה ג"כ בשל הקדש וק"ל:

21. תוספות מסכת מעילה דף יג עמוד ב
שרשי אילן של הדיוט - בב"ב פרק לא יחפור (דף כו:) מפרש לה שפיר.

• שטמ"ק אות כ יג:

22. ספר יד בנימין

שדה של הקדש, וצגמ' צ"צ (דף כ"ו צ')
מוקי לה רצינא שהשרשים הי' תוך ט"ז חמה
לאילן ולכך אין מועלין אס נהנה צשרשים
דצתר אילן גרירי דהוי של הדיוט, אצל אס
הי' רחוק יותר מט"ז חמה מועלין דתו לא
גריר צתר אילן, ושל הקדש הצאין צשל הדיוט
מיירי איפכא שהשרשים הי' רחוק יותר מט"ז
חמה לאילן לכך ליכא מעילה דלא נגרר צתר
אילן אצל אס לא הי' רחוק רק עד ט"ז
חמה מועלין דצתר אילן גריר דהוי של הקדש,
(ועי' צתוס' שס.)

דף י"ג ע"ב במשנה שרשי אילן של הדיוט
הצאין צשל הקדש
וכו'. פי' שהשרשים של הדיוט נתפסו צתוך

23. ספר מעיל אהרן

✓ נתנו לצלוחית - הנה אף לשיטת הרמב"ן
דאין מעילה בלא קדושת פה, מ"מ אף
הרמב"ן מודה דע"י מעשה דנתינה לצלוחית -
חשוב כקדושת פה ומועלין בו, וכ"ש הוא
דמעשה עדיף מדיבור. וכן בכל פעם שנותנין
דבר בחצר הקדש בכוונה להקנותו להקדש -
מהני בלא קדושת פה. ולא אמר הרמב"ן
לעיל אלא היכא דנעשה מאיליו כמ"ש לעיל
(דף יג.) בשם התקנת עזרא. וגם י"ל שבאמת

24. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן לה

והנה מ"ש תוס' בפ' התודה בשמן שהופרש לשם מנחה זו דמש"ה מהני תנאי ב"ד ול"ש כ"ש מקדשין שלא מדעת משום דחולין
לא מקדשי יש לעיין ע"ז מההיא דסוכה (מ"ט ע"ב) בניסוך המים דמע"ש היה ממלא בחבית של זהב שאינה מקודשת ומקשינן
וניתי במקודשת אמר זעירי קסבר אין שיעור למים וכ"ש מקדשין שלא מדעת ואי מייתי במקודשת איפסילו להו בלינה ע"ש
ואמאי הא אמרינן במעילה (י"ג ע"ב) דמים בכד של זהב לא נהניו ולא מועלין דאף קדושת פה אין להם א"כ ל"ש כ"ש
מקדשין שלא מדעת דחולין לא מקדשי וצ"ע:

25. ספר הידושי בתרא

רפ"ב) יג: הנ"ל — הקהלת יעקב ס"ה הביא וז"ל וראיתי במקדש דוד ח"ב ססל"ה שכתב דע"כ צ"ל שגם קדושת פה ליכא במים הללו כו' דהא גם בקדו"ד איכא דיני מעילה כו' וא"כ המים הם מדאורייתא חולין גמורין, ועפ"ו הקשה בהא דסוכה דמ"ט, דאמרינן שהי' כמלא מע"ש מן השלוח בחבית שאינה מקודשת, ופרכינן ונייתי במקודשת, ואמר זעירי דהאי תנא סבר דכלי שרת מקדשין שלא מדעת ואי מייתי לה במקודשת איפסלו להו בליגה, ולפמש"נ דהמים הם מדאורייתא חולין גמורין, היכי אמרי' בהו כל"ש מקדשין שלא מדעת, הלא בחולין לא אמרינן בהו שהכלי שרת מקדשתן, וכמש"כ התוס' מנחות דע"ט: ד"ה וליתני עליי וליפקו לחולין אע"פ שכבר קידשו בכלי שרת אפילו תמצא לומר כלי שרת מקדשין שלא מדעת ה"מ קודש אבל חולין לא מקדשי עכ"ל התוס', וא"כ ה"נ במים שבכד שהם חולין אפילו אייתי במקודשת לא ליקדשו, ע"כ דבריו ז"ל היקרים, ולענ"ד דמה שהכריח המקדש דוד שע"כ המים הם חולין גמורים מדאין מועלין בהם, אינו מוכרח, והוא ע"פ שיטת הרמב"ן ז"ל בב"ב ע"ט. כו' שפירש דמ"מ הבור שהוא חצירו של הקדש קונה להקדש, אלא שמעילה אין בו וכדאסברה לה הקצה"ח ס"כ (ע"ל סרס"ט ב — רס"ט ד) דענין מעילה ליתא אלא בקדשי בני ישראל (בקדושת פה), ואכמ"ל, ולפי"ו ה"נ הני מים שבכד כו' ממונא דהקדש הוא שהרי מי השילוח מיא דהפקירא הם, והנה כלים נחשבים חצרו של בעה"ב, וא"כ הכד אעפ"י שאינה מקודשת מ"מ כיון שהוא שייך להקדש הרי הוא חצר דהקדש ונעשו המים ממונא דהקדש כו' ולפי"ו שפיר אמרינן בסוכה שם דאי אייתי במקודשת איפסלה לה בליגה אע"פ דכלי שרת אינו מקדש חולין, מ"מ הכא כבר מישך שייכי להקדש מדין קנין חצר, ואינו דומה כלל לשמן שכתבו התוס' מנחות ע"ט דאי אתני עלייהו דלהוי חולין אין כל"ש מקדשתן, דהתם שהשמן אינו דבר הפקר, וכל כמה דלא נתקדש ע"י

26. תוספות מסכת מעילה דף יג עמוד ב

ערבה היו מקיפין המזבח - ולא נהנין ולא מועלין לפי שלא קדשו, נהנין היו מהם זקנים בלולביהם קסבר מצות לאו ליהנות ניתנו.

27. ספר מעיל אהרן

ר' אלעזר ב"ר צדוק אומר וכו' - הלשון משמע דפליג את"ק, דאל"ה הו"ל למימר אמר ר' אלעזר ב"ר צדוק, אבל בתוס' יו"ט כתב די"ל דלא פליג, ואולי מודה דאסור אלא שקמ"ל דלמצוה מותר וכן ס"ל ג"כ לת"ק. וכן מפורש בתוס' דר' אלעזר ב"ר צדוק טעמו משום דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל מודה הוא בעצם דאסור בהנאה.

28. קרו אורה על מעילה דף יג/ב

משנה ערבה לא נהנין ולא מועלין נוהגין היו הזקנים שנהנין ממנה בלולביהם. ופירש"י ז"ל דלאחר זקיפה לכ"ע נהנין ממנה, ואני מסתפק בזה דהיכי מהני נעשית מצותו גבי קדושה גמורה. דאחר שנעשית מצותו יצא מקדושתו. אבל איסור הנאה דערבה נראה דאינה אלא מדרבנן ומנ"ל דלאחר שנזקפה יצתה מכלל האיסור, ועוד דקודם זקיפה בלא"ה אסור בהנאה כמו

אתרוג ולולב שמוקצין למצותן, אבל משום דדמין לקדשים אסורין אפ"ל לאחר זקיפה כמו כל קדשים דלא נהנין בהם אפ"ל לאחר שנעשית מצותן, וי"ל דמהא דר"א בר צדוק שאמר דנהגינן היו הזקנים ליהנות בהן בלולביהן ומשמע דאפ"ל ביום ראשון דבעינן שלכם היו נוהגינן כן מזה מוכח דלאחר זקיפה מותרין בהנאה ושפיר מיקרי לכם. אבל אין זה מוכרח. ...

29. ספר נזר הקודש

נראה דרבנן אינם מודים בזה לראבר"צ, ויש להבין
הלא אנן קיי"ל דמצות לאו ליהנות ניתנו, וע"כ צ"ל
לאידך ניסא דראבר"צ מביא ראי' מזה דערכה מותרת
בהנאה ולא סבר לחלק מטעם דמצות לאו ליהנות
ניתנו, ומביא ראי' מזה דהוא הדין דמותרת הערבה
גם לשאר הנאות, וע"כ רבנן סברי דאין ראי' מזה
מטעם דשאני התם דמצות לאו ליהנות ניתנו. —
ולפי"ו תמוה מה שכתבו התוס' דראבר"צ סבר מצות
לאו ליהנות ניתנו.

ה וזהו לפי מה שפירשנו דפליגי בזה רבנן וראבר"צ
תמוה טובא דלפי"ו פליגי תנאי ברין זה
דמצות לאו ליהנות ניתנו, וזה תמוה דמשמע מהש"ס
דליכא פלוגתא דתנאי, והוא בהא דאיתא בחולין
פ"ה דאמרה הסוגיא לימא דרבה תנאי הוא, יעוי"ש,
מבואר דסבר הש"ס דליכא פלוגתא דתנאי בזה, ולא
קאמר הש"ס פלוגתא זו המשנה דידן.

ו לכן נראה דראבר"צ לא בא לחלוק על רבנן אלא
בא להודיענו כי במקום מצוה אמרינן מצות
לאו ליהנות ניתנו. — ונראה דזהו כוונת התוס'
דפירשו בטעמו של ראבר"צ, ואין כוונת התוס' דרק
הוא סבר כן, אלא עיקר חידושא בא ללמדנו דמל"ה"נ
— אבל יוצא מזה דהני תנאי סברי כו"ע דמל"ה"נ.
וקשה טובא לרב יהודה דסבר בר"ה כ"ח דמצות
ליהנות ניתנו ובמקום שאסור בהנאה גם למצוה אסור,
וקשה ממשנה דהכא, ומצאתי להטורי אבן בר"ה
כ"ח שהקשה מזה לרב יהודה, וכתב ג"כ דדוחק לומר
דרבנן פליגי וסברי דמצות ליהנות ניתנו יעוי"ש,
אבל לא הביא ההוכחה שכתבנו דכן מוכח מסוגיא
דחולין.

נאשם במשנה, ערבה לא נהנין ולא מועלין ראבר"צ
אומר נוהגינן היו הזקנים שנהנין מהם
בלולביהן, ופירש"י אפילו קודם שנוקפה אצל המזבח.
וכוונת רש"י בלאחר שנוקפה הרי"ז. נעשית מצותו,
אבל קודם הזקיפה יש בזה איסור דרבנן ליהנות מטעם
שהוכנה להיות קודש, והרי"ז כמו דין הקודם המים
שבכר של זהב דאסור בהנאה מטעם שהוכן להיות
קודש.

ד וזהו בטעמו של ראבר"צ דהיו הזקנים נוטלים
את הערבה בלולביהן פירשו התוס' שהוא
מטעם מצות לאו ליהנות ניתנו. והנה לכאורה

שם במשנה ערצה לא נהנין ולא מועלין.
 רש"י ותוס' מפרשים דמיירי
 בערצה של מזבח שהיו מקיפין צימי החג
 והוקפה למזותן מיהו אינו קדוש ולכך אין
 מועלין.

ואולם כבר כתבו האחרונים ז"ל דדעת
 הרמב"ם מתבאר היטב צפיה"מ שפי'
 בעצמו הטעם דאין מועלין בערצה הגדילה
 בשדה הקדש הוא משום דערצה אין ראויה
 לכלום ואינה נמכרת ולכך אין מועלין בה
 לכו"ע וכ"כ ב"קריית ספר", וע"ע קרן אורה,
 מיהו לעצם ד' הר"מ צפיה"מ דערצה אינה
 ראוי לכלום כבר העיר מזה צטו"א לר"ה
 דף כ"ת, ד"ה בשופר יעו"י"ש. ועי' מה
 שכתבנו בזה לקמן במשנה השני' ד"ה המקדיש
 את המורש.

אבל דעת הרמב"ם ז"ל צפ"ה מהל' מעילה
 הל"ז דמיירי בערצה של הקדש ממס
 היינו שגדל ולמח בשדה של הקדש, וצ"ב
 חמה ע"ז דהא הר"מ עצמו פסק כר' יוסי
 במשנה דלעיל דמועלין בגידולין וא"כ למה
 לא ימעלו בערצה הגדילה בשדה הקדש, וכ'
 דבדאי לזה נתכוון הראב"ד ז"ל בהשגה
 צמ"כ ע"ד הר"מ שהוא שיבוש, ומה שתי'
 צ"ק דהר"מ מיירי במחזור הוא דחוק מאד.

רבי אלעזר שמותר ליהנות ממנה אינה הלכה ע"כ. ותמה הגרא"ז ז"ל באבן
 האזל פ"ה דמעילה ה"ו וז"ל וקשה דלמה אינה ראויה לשרפה לחמם או
 לבשל (ולמה כתב הרמב"ם דאינה ראויה לשום דבר. וע' בזבח תודה לח"ח דף 19
 וז"ל ונראה דבערבות דקין מיירי דאלו אינם שוים כלום ע"כ. וצ"ע דבכאלה
 אין זקנים לוקחים ללולב) כו', ואולי כיון דעכשיו היא עוד לחה ואינה ראויה
 לשרפה ולהחזיק אותה עד שתתייבש אינו כדאי ההוצאה לזה, אלא דצריך באור

שם במשנה ר"א צ"ר לדוק אומר נוהגים
 היו הזקנים שנהנים ממנו
 כלולציהן. פי' שהיו נותנין הערצה של מזבח
 צחוק לולציהן ויוצאין בה מנות לולב ומשום
 דקסבר מנות לאו ליהנות ניתנו וכמו שפי'
 בתוס', וצתיו"ט חמה על הר"מ צפיה"מ
 שדחאו לר"א צ"ר לדוק מהלכה והא קי"ל
 דמנות לאו ליהנות ניתנו, (ועי' ב"ליקוט"ם
 על המשניות כמה שפי' בכוונת תמיהת
 התיו"ט), ואולם כבר תי' האחרונים ז"ל דאף
 דמנות לאו ליהנות ניתנו מ"מ לכתחילה אסור
 לעשות מנה באיסוה"י יעוי' בקרן אורה
 וצ"ר ש"ש, וכן יעוי' היטב ב"אהבת איתן" על
 המשניות (וע"ע ח"ג).

33. תוספות מסכת מעילה דף יג עמוד ב

אבל מועלין בג' לוגין - וקס"ד דקאי ארישא דמתני' דקאמר מים שבכד לא נהנין ולא מועלין וקאמר דבג' לוגין מועלין ולהכי פריך והא קתני סיפא נתנו בצלוהית מועלין בהן דמשמע אבל ארישא ליכא מעילה שבכד לא נקדש אלא [אי] איתמר כו' אמר ר"ש בן לקיש ל"ש הא דקאמר גבי צלוהית דמועל בהן אלא בג' לוגין דקסבר יש שיעור למים בג' לוגין ואם יש יותר מג' לוגין אין מועלין אלא בג' לוגין דאין המים מקודש כ"א כשיעור הצריך לנסכי המים אבל אם ישותה מג' לוגין האחרונים יהיה מועל וי"מ שהיה בו בכלי הרבה מים וקאמר דאין מועלין עד שישותה שלשה לוגין דזהו שיעור.

34. ספר יד בנימין

בתום' ד"ה אצל מועלין כו' אצל אס ישמה
מג' לוגין האחרונים יהי מועל
עכ"ל. עי' בהגהת שטמ"ק והצאנו צגמ' ד"ה
אמר ר"ל יעיישה"ט.
בא"ד וי"מ שהי' בכלי הרבה מים וקאמר
דאין מועלין עד שישמה ג' לוגין
עכ"ל. עי' צ"קן אורה" שמתה הא לענין

מעילה סגי בשוה פרוטה, ורחימי צס' "עולת
שלמה" שמתה ג"כ שוה וכ' לישב דמיירי
שזהמים עצמן לא הי' שוה פרוטה רק משום
מלות ניסוך הי' שוה פרוטה ולכך אי ליכא
שיעור למים ויזאלין צהן מלות ניסוך מועלין
דהוי שוה פרוטה.

35. ספר מעיל אהרן

(צ"ז) וצ"ע דהא בעינן לכם ואיך יצאו בערבות אלר
של הקדש, ואף שיש לומר דלא מיירי ביום ראשון אלא
בשאר ימים דוקא. (ואין דוחק כלל לומר כן דהא ביום
ראשון ודאי היה לכל אחד לולב לעצמו עם כל המינים
כמפורש במשנה בסוכה (ריש פ"ד) אלא שהערבות ברבות
ימי החג היו מתיכשים והוצרכו להשתמש באלו). מ"מ
הא במקדש עסקינן, ולשיטת תוס' בסוכה (דף כט:)
דסבירא להו דכיון דבמקדש הוא מה"ת כל שבעה -
בעינן לכם כל שבעה, (דלא כרמב"ן שם), עדיין הקושיא
במקומה עומדת. ואולי י"ל דהקדש לא זכו בערבות אלו
כלל כמו שכתבנו בגמרא, אלא הביאום לצורך מצוה.
וגם י"ל דאולי קנו אותם משיירי הלשכה שכל ישראל

שותפים בו והוי שפיר לכם - וא"כ אין צריך לומר
דמיירי דוקא בשאר ימים. ובחשק שלמה (הנדפס אחר
מסכת נדה) כתב ליישב ע"פ דברי השער המלך דבכל
דבר שמותר לאחר זמן שפיר מיקרי לכם.

36. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת מעילה דף יג עמוד ב

נוהגים היו הזקנים שנהנים ממנו בלולביהן. וכתבו התוס' משום דמצות לאו להנות נתנו, ועדיין קשה דהא בעינן לכם והיאך יוצא יד"ח בזה, וי"ל דלא מיירי ביום הראשון. מיהו כל זה יתכן לדעת הרמב"ן (במלחמות ריש פרק לולב הגזול) דס"ל דגם במקדש היו צריכים לכם רק ביום הראשון, ולדידיה א"ש דאיכא לאוקמא בשאר ימים. אבל דעת התוס' סוכה (כ"ט ע"ב ד"ה בעינן) דבמקדש בעינן בכל הימים לכם ורק בזמנה"ז לא תקנו דצריך לכם בשאר ימים דהוא דרבנן, וצ"ע היאך היו הזקנים יוצאים יד"ח בערבה של הקדש בביהמ"ק הא בעינן לכם.

וי"ל בזה דבתוס' סוכה (מ"ג ע"ב ד"ה והביאו) מבואר דאליבא דאבא שאול דדרש מקרא דין הערבה בעינן נמי שהערבה תהיה לכם, ומקשים שם התוס' למה לא היו צריכים להתנות על הערבה שכ"א יקנה לחבירו כמו על הלולב. וא"כ ע"כ דצריך לזכות בערבה, ולפי"ז ע"כ דאף דאסרו את הערבה בהנאה כל האיסור הוא רק בשאר הנאות אבל לא אסרו לזכות בערבה, דאם אסור לזכות בו אין יוצאין יד"ח דהא גם בערבה דמזבח בעינן לכם, וא"כ כיון דמותר לזכות בו ה"ה דאפשר גם לצאת בו יד"ח בלולב, ואח"כ מצאתי שכ"כ החת"ס. (ועי"ע קובץ תשובות ח"ג סי' צ"ה).